

החברה הישראלית בראי תוצאות בחירות 2022

אורי ורטמן ומאיר אלרן | 28 בנובמבר, 2022 | גיליון 1664

תוצאות הבחירות לכנסת ה-25, ועוד לפני הקמת הממשלה, יוצרות בסיס צפוי ליציבות שלטונית, שנודעה לה חשיבות רבה לתכנון ארוך טווח ולניהול מושכל של סוגיות קריטיות בתחומי הביטחון הלאומי. שאלה מרכזית בהקשר זה היא השפעתן העתידית של הציונות הדתית ועוצמה יהודית על האווירה הציבורית ועל החלטות שיתקבלו לגבי סוגיות רגישות ובכללן אלה הקשורות לסכסוך הישראלי-פלסטיני וליחסי יהודים-ערבים בישראל, בדגש על תחומים נפיצים כגון המקומות הקדושים בירושלים. לאלה השלכה מידית על הביטחון הלאומי. מעבר לכך ניצבות שאלות יסוד לגבי המשמעויות והפרקטיקות של זהותה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. זאת, על רקע הקיטוב הגובר בחברה הישראלית והרוב הברור של מצביעי גוש הימין בה. התנהלותה של הממשלה החדשה, שהיא ממשלת ימין מובהקת, תשפיע במידה רבה על האווירה הפוליטית בישראל ועל השסעים בקרבה. לכל אלה השלכות חשובות על החוסן החברתי ועל מעמדה הבינלאומי של ישראל.

בחירות 2022 הסתיימו בהכרעה ברורה לטובת גוש הימין בראשות בנימין נתניהו. עקב כך צפוי שישאל תיחלץ מהמשבר הפוליטי בשלוש וחצי השנים האחרונות, שבמהלכו נערכו חמש מערכות בחירות. בחינת נתוני ההצבעה בבחירות אלה, על פי מגזרים ובאספקלריה ארוכת טווח, מעלה תמונה כוללת ודינמית המשקפת את השינויים שחלו בחברה הישראלית:

א. **שיעור ההצבעה** בבחירות 2022 אמנם עלה לעומת בחירות 2021, מ-67.4 אחוזים ל-70.6 אחוזים, אולם בהשוואה לבחירות 1973-1999, שבהן שיעור ההצבעה הממוצע עמד על 78.8 אחוזים, עדיין מדובר באחוז הצבעה לא גבוה במיוחד.

ב. **בבחירות 2022 מצביעי הימין הגיעו לקלפי בשיעורים גבוהים מאשר בבחירות 2021, מה שהביא להתחזקות הגוש שבהובלת בנימין נתניהו.** ניתן לראות זאת בבירור בעלייה באחוזי ההצבעה בערים המזוהות מסורתית עם הימין (אשקלון - 3.2 אחוזים, באר שבע - 4.6 אחוזים, ודימונה - 6.9 אחוזים). לעומתם, **מצביעי המרכז-שמאל שמרו על שיעור הצבעה דומה לזה שנרשם בבחירות 2021** (תל-אביב - 0.4- אחוזים, גבעתיים - 0.3 אחוזים, והרצליה - 0.3 אחוז). שוב הומחש, וביתר שאת, כי הימין למרכיביו השונים מהווה רוב במדינת ישראל. זאת, בהתחשב גם בעובדה שהמעבר של מפלגת ישראל ביתנו ב-2019 לגוש הנגדי יצר דימוי מטעה של שוויון בין הימין למרכז-

שמאל. נראה כי בבחירות האחרונות, גם אם מר"צ ובל"ד היו עוברות את אחוז החסימה, גוש הימין היה זוכה ברוב, גם אם מינימלי.

ג. **במגזר הערבי, אשר בבחירות 2021 הגיע אחוז ההצבעה בו לשפל היסטורי של 44.6 אחוזים - ושרבים צפו לו ירידה משמעותית נוספת - עלה הפעם שיעור ההצבעה ל-53.2 אחוזים.** עדיין מדובר בשיעור השתתפות נמוך מאשר בבחירות 2020, שעמד על אז 64.8 אחוזים, הגבוה ביותר מאז 1999. כך, כוח היחסי של המפלגות הערביות גדל בבחירות האחרונות לעומת הקודמות, ל-10.8 אחוזים לעומת 8.6 אחוזים, אולם כוח היחסי ביחד לא גדל, בעיקר בשל הפיצול ביניהן שהותיר את בל"ד מתחת לסף אחוז החסימה.

ד. **עוד ניכרת בציבור הערבי המגמה הנמשכת של נטישת המפלגות הציוניות.** בבחירות 1992, רוב המצביעים הערבים בחרו במפלגות ציוניות (52.3 אחוזים מול 47.7 אחוזים), כאשר מפלגת העבודה זכתה ב-20.6 אחוזים מקולותיהם. 30 שנה לאחר מכן, רק 14.2 אחוזים מהערבים הצביעו עבור מפלגות ציוניות (המחנה הממלכתי היה הזוכה הגדול ביותר - 3.2 אחוזים). תופעה זו החלה לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה ועשויה גם להצביע על התחזקות הזהות הפלסטינית בציבור הערבי.

ה. **נרשמה התחזקות של המפלגות החרדיות לעומת בחירות 2021, מ-12.8 אחוזים ל-14.2 אחוזים.** **למרות שש"ס ויהדות התורה אכן הגדילו את כוחן בכנסת לעומת הבחירות הקודמות, מ-16 ל-18 מנדטים, כוחן היחסי נשאר יציב בהסתכלות על שני העשורים האחרונים.** בעוד בבחירות 1992 היה כוחן היחסי של ש"ס ויהדות התורה כ-8.2 אחוזים (אז אחוז ההצבעה בקרב כלל הציבור היה גבוה יותר), הרי שבבחירות האחרונות הוא עמד על 14.2 אחוזים. גידול זה קשור לצמיחה הדמוגרפית בחברה החרדית ובעיקר לגידול של מפלגת יהדות התורה, שצמחה מ-3.3 אחוזים בבחירות 1992 ל-5.9 אחוזים בבחירות 2022. למרות כל זאת, מאז 2003 כוחן של המפלגות החרדיות נשאר יציב למדי, בשיעור של 16-18 מנדטים בכנסת.

ו. **השינוי הבולט והחשוב ביותר הינו הצלחתה המובהקת של מפלגת הציונות הדתית/עוצמה יהודית, בראשות בצלאל סמוטריץ' ואיתמר בן-גביר, שזכתה ב-14 מנדטים - עלייה של 8 מנדטים לעומת הבחירות הקודמות.** ההצבעה בישובים הרלוונטיים מסבירה זאת: רוב גדול של תומכיה החדשים של הציונות הדתית/עוצמה יהודית הצביעו בבחירות 2021 למפלגת ימינה, בהובלת נפתלי בנט ואיילת שקד, כפי שניכר בערים שבהן הציונות הדתית/עוצמה יהודית זכתה להצלחה ניכרת (באר שבע - 15.7 אחוזים, ירושלים - 14.2 אחוזים ואשקלון - 13.3 אחוזים), וכך גם בערים המזוהות עם מפלגות גוש המרכז-שמאל. בתמונה כוללת, ימינה/הבית היהודי נחלשה ב-5 אחוזים ביחס ל-2021, לעומת הציונות הדתית/עוצמה יהודית שיותר מאשר הכפילה את כוחה מ-5.1 אחוזים ל-10.8 אחוזים. כלומר, **עיקר התחזקותה של הציונות הדתית/עוצמה יהודית נבע**

מהיעלמותה של מפלגת ימינה. אלה ממצביעי הימין המחפשים מפלגה מימין לליכוד מצאו הפעם רק מפלגה אחת. יוזכר כי כך גם ארע בעבר, כאשר ישראל ביתנו, בראשות אביגדור ליברמן (שסיסמת הבחירות שלה אז היה: "רק ליברמן מבין ערבית"), זכתה ב-15 מנדטים בבחירות 2009.

ז. **בחלוקה לשלושה גושים** (ימין, מרכז-שמאל, וערבים), גוש הימין-חרדים בהובלתו של נתניהו עלה מ-48.3 אחוזים ב-2021 ל-49.6 אחוזים ב-2022, גוש המרכז-שמאל, על רכיבי הימין שלו, ירד מ-41.5 אחוזים ל-38.3 אחוזים, וגוש הערבים עלה מ-8.6 אחוזים ל-10.8 אחוזים.

משמעויות עיקריות:

הקמת ממשלה על בסיס קואליציה בת 64 ח"כים יוצרת בסיס מוצק למדי לשרידותה ולכן ליציבות שלטונית. אלה חשובות לצורך תכנון ארוך טווח ולניהול מושכל של סוגיות קריטיות בתחומי הביטחון הלאומי של ישראל. בין היתר, היציבות השלטונית תמנע מצב שבו המדינה מתנהלת ללא תקציב ותסייע למקבלי ההחלטות להוביל מהלכים כגון הרחבת הסכמי אברהם ואולי גם צעדים שיתרמו להפרדה פוליטית בין ישראל לפלסטינים – נושאים שלגביהם קיימת הסכמה רחבה בציבור הישראלי. זאת, גם אם החלטות אפשריות בסוגייה הפלסטינית עשויות לעורר מחלוקת בתוך קואליציה המסתמנת.

היות מפלגת הציונות הדתית/עוצמה יהודית, הממוקמת בקצה הימני של הקשת הפוליטית ומוגדרת על ידי רבים בישראל ובעולם כמפלגת ימין קיצוני, רכיב מרכזי בממשלה החדשה, עשויה להוות אתגר מרכזי ליציבותה של הקואליציה בשני תחומים חשובים: האתגר הראשון – החשש כי תחול הרעה ביחסי יהודים-ערבים בתוך ישראל וגם השלכותיה האפשריות של התייחסות מקלה מול המתנחלים ביהודה ושומרון תוך הקשחת הגישה מול הפלסטינים. במוקד העניין תעמוד התייחסות הישראלית כלפי המקומות הקדושים בירושלים. זו עשויה להאיץ התנגשויות ביהודה ושומרון ובירושלים ולהוביל להקצנה ולאלימות ברחוב הערבי בישראל, עד כדי התנגשויות בעצימות גבוהה בערים המעורבות ומעבר להן. האתגר השני, שאף הוא משליך על הביטחון הלאומי של ישראל, כרוך בהתייחסות הממשל האמריקני כלפי המשמעויות המעשיות של היות הציונות הדתית/עוצמה יהודית רכיב פוליטי משמעותי בקואליציה. מדובר בתחום העשוי להעיב על היחסים המיוחדים עם ממשל ביידן וכן עם הקהילה היהודית בארצות הברית.

לסיכום, התמונה המורכבת מצביעה על מתח צפוי בין המשכיות בסיסית במדיניות הישראלית בסוגיות יסוד בתחומי החוץ, לבין שינויים אפשריים צפויים בתחומי הפנים. זאת, בעיקר בשאלות הקשורות לגישה מול החברה הערבית וסוגיות הקשורות למחלוקות לגבי משמעויותיה המעשיות של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. כאן תכריע כנראה מידת השפעתה בעתיד של הציונות הדתית/עוצמה יהודית הן על האווירה הציבורית, הטעונה ממילא בתקופה

הנוכחית, והן על התנהלות והחלטות בסוגיות רגישות. לכל אלה השלכות מידיות על הביטחון הלאומי ועל מעמדה הבינלאומי של ישראל.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט